

CHINESE BANKEN

OVER POLITIEKE STURING MET GELD

INHOUD

Inleiding ● 3

Waarom werkt Both ENDS op Chinese banken en wat doen we? ● 5

Green Watershed, Chinese Banken en maatschappelijk verantwoord ondernemen ● 6

De geschiedenis van Chinese banken in een notendop ● 7

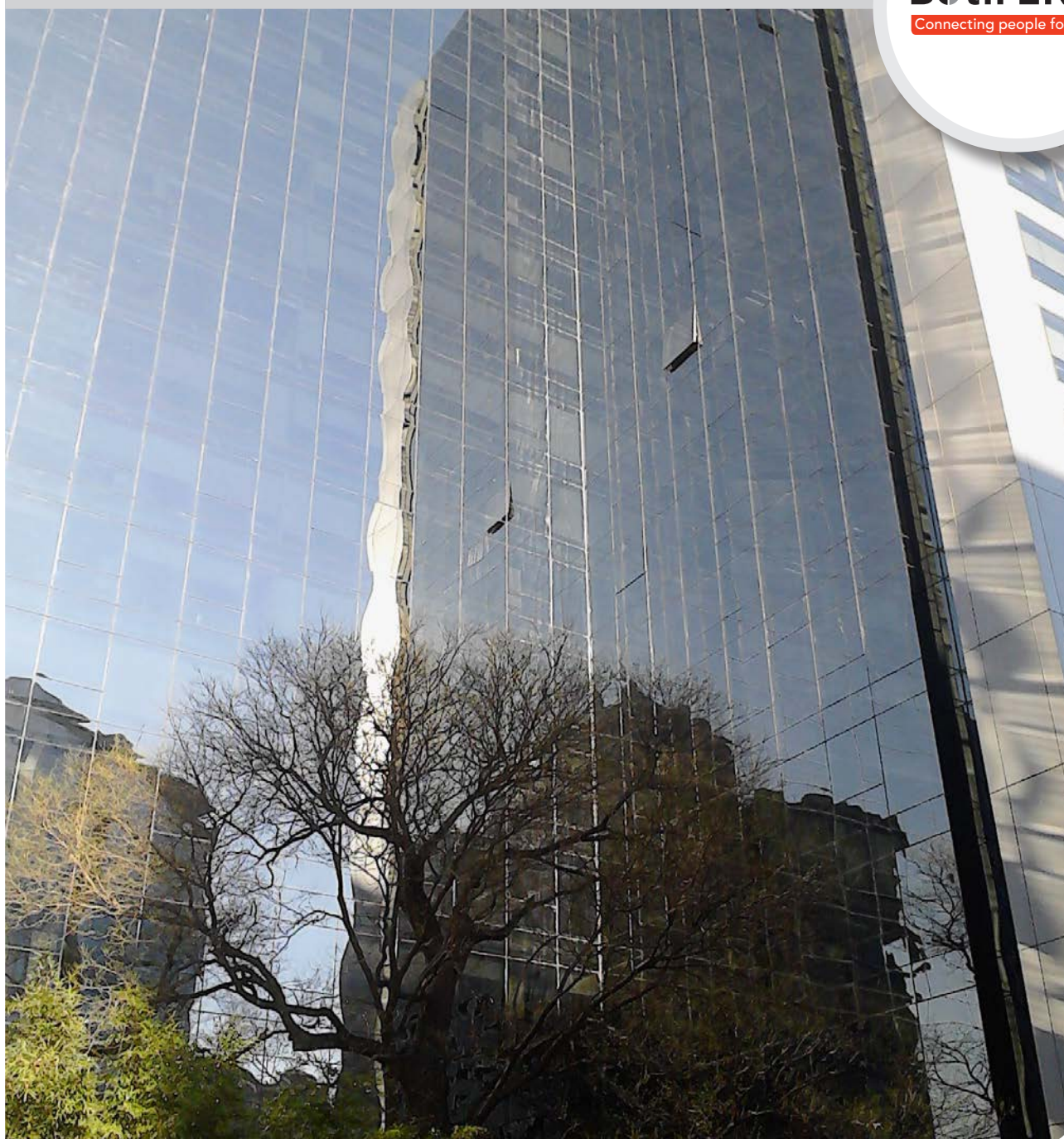
Box 1: Banken ● 9

De rol van maatschappelijke organisaties in China ● 10

Box 2: Governing en Governance ● 11

De toekomst ● 12

 Both ENDS
Connecting people for change

Bankgebouw in Beijing

Chinese banken investeren veel in eigen land, maar doen dat op steeds grotere schaal ook buiten de eigen landsgrenzen, vooral in ontwikkelingslanden. De manier waarop dat gebeurt is dus niet alleen belangrijk voor de Chinezen zelf, maar ook voor de mensen in die ontwikkelingslanden. Ook voor maatschappelijke organisaties en internationale banken, die werken aan duurzaamheid en armoedebestrijding en zich bezig houden met de regels voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, is het handelen van Chinese banken van groot belang. De regels voor Chinese banken en de internationale regels voor bankieren beïnvloeden elkaar. Deze publicatie probeert helderheid te verschaffen over de manier waarop, en over de gevolgen ervan.

In China zijn banken al vanaf 2008 verplicht om in duurzame bedrijven te investeren en niet in bedrijven die de wet overtreden en het milieu vervuilen. Deze regels zijn vastgelegd in de zogeheten 'Green Credit Policy' van de Chinese overheid. Onze Chinese partnerorganisatie 'Green Watershed' houdt al jaren in de gaten of Chinese banken deze regels en hun eigen regels voor verantwoord ondernemen nakomen. Het is moeilijk om deze banken te controleren omdat ze vaak bijna geen informatie loslaten, maar Green Watershed concludeert in haar onlangs uitgebrachte zesde rapport, dat de mate waarin Chinese banken de regels van de Green Credit Policy nakomen, sterk verschilt per bank. Om in de toekomst beter te kunnen controleren en rapporteren, wil Green Watershed meer inzage hebben in de investeringen en in het beleid van Chinese banken.

Welke rol kunnen Chinese maatschappelijke organisaties spelen in het controleren van banken en welke mogelijkheden hebben zij daartoe? En welke inzichten levert dit op voor mensen en organisaties die streven naar een duurzame en sociaal rechtvaardige wereld? Over het algemeen is de overheid van een land verantwoordelijk voor het maken van sociale- en milieuwetten. Ook de controle op de naleving van die wetten, bijvoorbeeld door

banken, is een taak van de overheid. Maar banken ontwikkelen daarnaast ook eigen regels en standaarden om maatschappelijk verantwoord te investeren, en ze controleren zelf of ze die regels nakomen. In China is het moeilijk voor burgers en maatschappelijke organisaties om via de overheid invloed uit te oefenen op de manier waarop banken investeren. Green Watershed denkt dat het makkelijker kan zijn om invloed uit te oefenen op de banken zelf, door te controleren of banken hun eigen regels nakomen.

De reden voor banken om zichzelf sociale- en milieuregels op te leggen is vooral zakelijk: ze leveren de bank uiteindelijk meer rendement op. Deze regels worden dus over het algemeen niet of nauwelijks ingegeven door ideologische motieven of ideeën over hoe geld op de meest eerlijke en duurzame manier besteed kan worden. Imagoschade en angst voor schadeclaims zijn veel sterkere motieven om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Sociale- en milieuregels die banken zichzelf opleggen zijn dus vanzelfsprekend van een andere orde dan regels die worden opgelegd vanuit een overheid en ze komen per definitie niet tot stand door publieke besluitvorming. Burgers en maatschappelijke organisaties kunnen controleren of aan die regels wordt voldaan en publieksacties doen als dat niet het geval is. Maar ze kunnen geen invloed uitoefenen op de totstandkoming en de inhoud van de regels zelf.

Deze publicatie gaat in op wat een democratisch tekort doet met de rol en taakverdelingen tussen overheid, banken en maatschappelijke organisaties. We laten verder zien dat Chinese banken en internationale banken op het gebied van bankmanagement en bankbestuur voor dezelfde vraagstukken en keuzes staan.

Waarom werkt Both ENDS op Chinese banken en wat doen we?

Both ENDS volgt al jaren internationale banken buiten China, zoals de Wereldbank en de Europese Investeringsbank (EIB). De investeringen van deze banken veroorzaken vaak schade aan het milieu en de leefomgeving van mensen in ontwikkelingslanden. De banken onderkennen dit probleem en hebben een zogeheten 'safeguardsbeleid' opgesteld: eisen waaraan projecten moeten voldoen om in aanmerking te komen voor financiering, zodat de schade voor mensen en hun leefomgeving zoveel mogelijk wordt beperkt.

De Wereldbank heeft op het gebied van deze safeguards een voorbeeldfunctie: banken in de hele wereld kijken van oudsher naar de Wereldbank als het gaat om standaarden voor sociaal en groen bankieren. Both ENDS pleit mede daarom al jaren voor het verbeteren van de sociale- en milieustandaarden ('safeguards') van de Wereldbank. We controleren de Wereldbank en andere internationale multilaterale banken op de naleving van hun safeguardsbeleid en praten met de beleidsmakers van deze banken om ze ervan te overtuigen deze regels verder aan te scherpen. Samen met organisaties in ontwikkelingslanden gaan we ook het gesprek aan met de overheden van de landen die deze publieke banken besturen.

Wij willen nu onze partnerorganisaties uit deze ontwikkelingslanden in contact brengen met onze Chinese partners, om samen met hen in gesprek te gaan met Chinese banken over de investeringen door deze banken in landen buiten China. Deze investeringen moeten volgens artikel 21 van de

Chinese Green Credit Policy aan de wetten van het gastland én aan de geldende internationale normen voldoen.

Both ENDS doet dit werk op Chinese banken om een aantal redenen. In de eerste plaats omdat onze partners in ontwikkelingslanden ons vragen dit te doen. Ze willen graag in contact komen met collega-organisaties in China om samen op te trekken en informatie uit te wisselen. Bestaan er bijvoorbeeld klachtenprocedures bij Chinese banken? Als de Wereldbank zich niet aan haar eigen regels houdt, kan er een klachtenprocedure worden opgestart. Maar waar kun je een klacht indienen als een Chinese bank zich niet aan de internationale regels houdt?

Ten tweede is het aantal Chinese investeringen in ontwikkelingslanden flink toegenomen. Both ENDS kijkt hoe duurzaam en sociaal internationale geldstromen zijn, en China hoort daar vanzelfsprekend bij. Alle samenlevingen en economieën van landen in de wereld raken steeds meer met elkaar verweven. Daarom is het allang niet meer vreemd dat een Nederlandse organisatie zich bezig houdt met het beleid van Chinese banken, of dat Wim Kok, onze oud-premier, lid is van het bestuur van een Chinese bank.

Ten derde wordt er vaak gedacht dat Chinese banken niet aan sociale- en milieuregels gebonden zijn. Er bestaat wel degelijk beleid waaraan Chinese investeerders zich zouden moeten houden: de Chinese Green Credit Policy bestaat uit duidelijke regels en uit richtlijnen voor uitvoering en naleving ervan, en Chinese investeringen moeten voldoen aan internationale normen. Het is alleen de vraag in hoeverre dit beleid daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Both ENDS wil voorkomen dat het idee dat 'China toch doet wat het wil', wordt misbruikt om de safeguards van de Wereldbank niet langer als norm te nemen. De Wereldbank ziet Chinese investeringen als concurrentie; ontwikkelingslanden zouden kiezen voor een Chinese bank in plaats voor de Wereldbank, want Chinese banken zouden minder strenge sociale en milieuvorwaarden aan een investering

verbinden. De Wereldbank is bezig met een herziening van haar safeguards, en neigt ernaar om dit argument te gebruiken om haar eigen regels rekbaarder te maken en flexibeler toe te gaan passen. Uiteraard willen wij dat voorkomen en daarover spreken wij met beleidsmakers van de Wereldbank.

Een vierde reden voor Both ENDS om zich te richten op Chinese banken is dat onze Chinese partnerorganisaties willen weten aan welke internationale normen Chinese banken zich precies moeten houden. Zoals gezegd worden deze normen deels bepaald door het safeguardbeleid van de Wereldbank, en daarom is het belangrijk voor onze partnerorganisaties in China dat de Wereldbank strenge internationale sociale en milieuregels blijft hanteren, zodat ook Chinese banken worden aangezet dat te doen. Om ervoor te zorgen dat hun stem gehoord wordt, betreft Both ENDS dan ook Chinese organisaties in haar gesprekken met de Wereldbank over de vaststelling van nieuwe safeguards.

Green Watershed, Chinese Banken en maatschappelijk verantwoord ondernemen

Green Watershed houdt in de gaten of Chinese banken de sociale- en milieuregels naleven en publiceert elk jaar een rapport waarin de prestaties van Chinese banken in maatschappelijk verantwoord ondernemen beoordeeld, gewaardeerd en gerangschikt worden. Hoe staat het met openbaarheid van gegevens, milieu-, sociaal- en personeelsbeleid, hoe ziet de organisatiestructuur eruit (heeft de bank milieuprojecten en een milieuafdeling?), public relations en portfolio (investeert de bank in groene sectoren van de economie en om hoeveel geld gaat het dan?).

China Development Bank

Het is voor Green Watershed erg moeilijk om aan alle informatie te komen die voor dit vergelijkingsonderzoek nodig is. In het kader van een uitwisseling die werd georganiseerd door het Duitse 'Asienhaus' en met geld van de 'Robert Bosch stichting' deed Pieter Jansen van Both ENDS een aantal weken als medewerker van Green Watershed, onderzoek naar het beleid van Chinese banken. Hij werkte mee aan de publicatie van het op één na laatste rapport daarover, dat een overzicht geeft van de laatste vijf jaar Green policy-beleid en de naleving ervan door Chinese banken. Het idee was om de conclusies van dat onderzoek te bespreken met medewerkers van de onderzochte banken, maar dat bleek een onuitvoerbaar plan.

Het was bijvoorbeeld niet mogelijk om aan informatie te komen van de drie grote 'policy banks': China Development Bank, China Exim bank en de Agricultural Development Bank of China. Deze banken investeren in economische ontwikkeling en internationale handel en zijn volledig in handen van de staat. Alle informatie over deze banken heeft het stempel 'politiek gevoelig'. Het is niet toegestaan deze banken te bekritisseren: dat wordt gezien als een directe aanval op de staat. Naast de drie policy banks beheert de staat een aantal commerciële banken, waarvan sommige in handen zijn van de centrale overheid, andere in die van lokale overheden. Deze commerciële banken verstrekken iets gemakkelijker informatie; sommige hebben zich zelfs aangesloten bij internationale initiatieven van maatschappelijk verantwoord bankieren. Dat betekent echter nog niet dat zij volledig transparant zijn of dat zij uitsluitend investeren in groene economie of in sociale sectoren.

De geschiedenis van Chinese banken in een notendop

De combinatie van een communistisch systeem met banken is op zich al vreemd. Wat zijn dit voor banken, zijn ze vergelijkbaar met banken in de Westerse wereld? En hoe gaan politiek en commercie in China dan samen? Om als maatschappelijke organisatie invloed uit te kunnen oefenen op het beleid van Chinese banken, moet je eerst goed begrijpen hoe deze banken werken. Moet je in een communistische staat bij de banken zelf zijn, of juist bij de overheid aankloppen? En wordt openheid eigenlijk wel op prijs gesteld? Aan de ene kant wordt informatie over de China Development Bank bijna als staatsgeheim behandeld en aan de andere kant willen Chinese banken graag aan de internationale normen van maatschappelijk verantwoord ondernemen voldoen.

China kent een lange eigen geschiedenis van bankieren. De oudste lokale banken dateren al uit de Song dynastie (960-1279 na Christus) en waren - net als in Europa - verbonden aan de handelshuizen van rijke families. Chinese banken hebben zich in de loop van de geschiedenis steeds moeten aanpassen aan een totaal nieuwe realiteit. De Chinese economie werd in de negentiende eeuw 'opengebroken' door westerse mogendheden en door buitenlands kapitaal. Vervolgens werd de economie - en dus de Chinese bankensector - onder het communistische regime volledig afgeschermd en geïsoleerd van het buitenland. Daarna volgde een periode waarin buitenlands kapitaal mondjesmaat werd toegestaan, mits streng gecontroleerd door de staat. Vandaag de dag zijn Chinese banken zelf grote spelers op de internationale markt en daarom is het voor hen belangrijk te voldoen aan internationale normen van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

In 1897 werd de Imperial Bank opgericht. Dit was de eerste moderne ontwikkelingsbank in China. Het keizerrijk vond het nodig een staatsbank te hebben om een moderne economie te kunnen opbouwen; het had nieuw kapitaal nodig om een eigen infrastructuur en een nationale industrie op te bouwen, om te kunnen wedijveren met de koloniale mogendheden. Door geld te scheppen en het te concentreren in banken, komt kapitaal beschikbaar voor investeringen om de economie te laten groeien. Het vermogen dat dit oplevert kan weer nieuwe ontwikkeling financieren. Het Keizerlijk hof trok bankiers van the Hongkong and Shanghai Banking Corporation (HSBC) aan om Chinese bankiers de kneepjes van dit moderne bankieren te leren. De Imperial Bank ondervond nog veel concurrentie van lokale banken die tot dan toe voor het keizerrijk altijd staatsinkomsten hadden gegenereerd. Daarom werd de Daqing-bank, de opvolger van de Imperial bank, beter door de staat beschermd om zo uit te groeien tot de eerste centrale bank van China onder de naam 'Bank of China.'

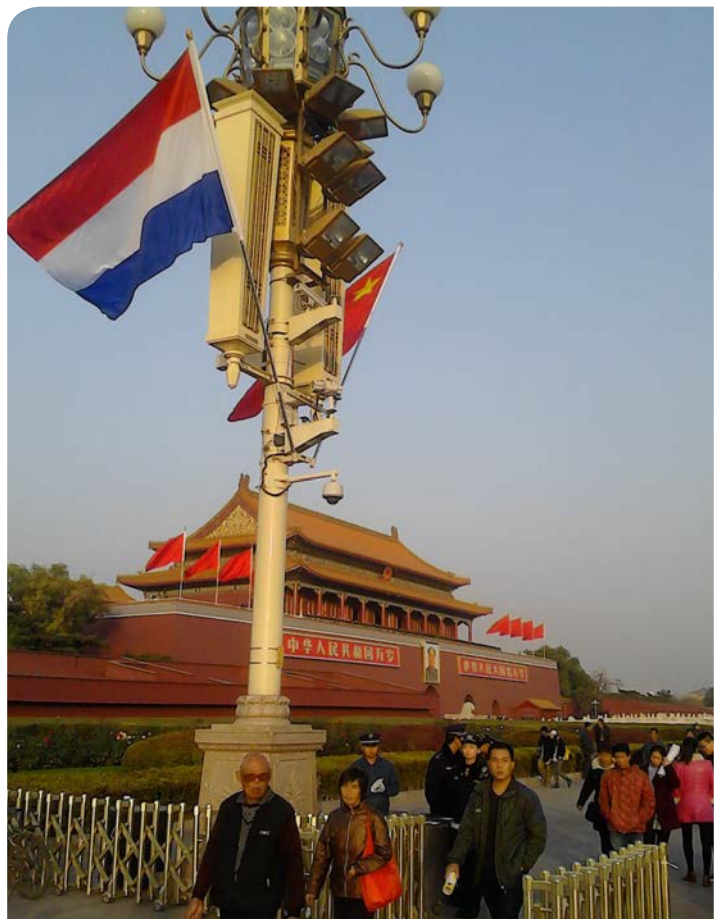

Chinese Centrale Bank

Oorlogsschulden – door de koloniale mogendheden opgelegd na de verloren Opiumoorlogen en de mislukte Bokseropstand – moesten afbetaald worden. Om dat te kunnen doen moest China – tegen rente – geld lenen van Westerse banken. In het oude stadsdeel van Guangzhou zijn nog steeds de bankgebouwen te vinden van buitenlandse banken die zich in China vestigden om deze schadeloosstellingen af te handelen. Waarschijnlijk was het deze ongelijke koloniale behandeling die Mao Zedong ertoe bracht om in zijn publicatie 'De Chinese revolutie en de Chinese Communistische Partij' (1939) te verklaren dat de koloniale mogendheden met hun banken en leningen China's financiën monopoliseerden. In het Mao-tijdperk leende China niet of nauwelijks van buitenlandse banken of mogendheden. China sloot zich grotendeels af van de internationale kapitaalmarkten. Na de dood van Mao startte opvolger Deng Xiaoping de zogenaamde 'Go global campagne'. Hij nodigde in 1980 econoom Milton Friedman uit om de Communistische partij te onderrichten in het neoliberale marktdenken. Nadat China in 2000 lid was geworden van de WTO, opende de financiële sector zich heel langzaam voor buitenlandse banken. Sinds 2003 hebben sommige buitenlandse commerciële banken zelfs een minderheidsaandeel in een aantal Chinese banken.

In 2014 startte de Chinese overheid met een proefproject om de bankensector te dereguleren: een aantal private Chinese banken werd toegestaan. Het toezicht op deze banken wordt vormgegeven door de 'China Banking Regulatory Commission'. Deze commissie adviseert het Ministerie dat over financiën gaat over de inhoud en naleving van de Green Credit Policy. Het ministerie moet optreden wanneer de regels niet worden gevolgd. De verwachting is dat commerciële banken meer ruimte krijgen om volgens internationale regels van maatschappelijk ondernemen te handelen. Maar tot nu toe zijn vrijwel alle Chinese banken die ingeschreven staan op de aandelenmarkt, nog steeds een instrument van de staat. Directeuren van grote banken worden aangewezen door de Communistische partij en benoemd als hoge ambtenaar binnen de overheid. Het beleid van de Communistische partij is er - sinds de lessen van Friedman - op gericht om weliswaar te verdienen aan de investeringen van Westerse multinationals, waarmee China de productiehal voor de wereld werd, maar zonder de controle over Chinese banken te verliezen. Met het geld dat wordt verdiend gaan steeds meer Chinese banken nu 'Global' met hun investeringen.

Nederlandse vlaggen op het Plein van de Hemelse vrede

BOX 1: BANKEN

In het huidige politieke systeem heeft de Chinese overheid de controle over de bankensector. Maar ook Westerse economieën zijn opgebouwd met behulp van staatsbanken die geld schiepen om te kunnen investeren. In China werd om die reden al de Daqing bank opgericht. Nu heeft China een heel scala aan gecontroleerde banken om deze politieke en economische functie te vervullen. Via de huidige Green Credit Policy gebruikt de Chinese overheid dit mechanisme ook om de economie in een groenere en socialere richting te duwen. Je kunt geld scheppen en in groene sectoren van de economie investeren in plaats van in vervuilende sectoren.

Het principe van uitlenen van geld door banken tegen rente is niet alleen geldschepping, maar creëert tegelijkertijd een schuldenmechanisme. Om de lening en de rente terug te kunnen betalen moet degene die leent inkomsten halen uit economische activiteit. Daarvoor zijn investeringen nodig, waarvoor nog meer geld geleend moet worden. Dit geldt zowel voor particuliere klanten als voor een overheid die leent bij een bank. Schulden zetten in de samenleving als geheel een mechanisme in gang dat economische groei noodzakelijk maakt. De economie van een land moet steeds meer investeren en voor productiviteit zorgen om de banken met rente terug te kunnen betalen. Dit mechanisme leidt tot een concentratie van vermogen bij banken. Ditzelfde mechanisme

zagen we tijdens de koloniale tijd, toen China steeds schulden opbouwde bij buitenlandse banken om te kunnen investeren in de opbouw van haar nationale economie, om met het verdiende kapitaal vervolgens de buitenlandse schuld te kunnen af lossen.

Het schuldenmechanisme blijft ook bij groene investeringen bestaan. Want ook leningen voor bijvoorbeeld windenergie moeten uiteindelijk renderen. De noodzaak tot groei om schulden af te betalen wordt hiermee dus niet gestopt. Steeds meer economische activiteit is nodig om schulden met rente af te lossen, en dit resulteert in steeds meer vermogen bij de bank. Bij deregulering wordt het staatsmonopolie op geld (deels) uitbesteed aan particuliere banken en komt dit groeiende vermogen voor een deel bij de aandeelhouders terecht.

In China zie je hierdoor, net als op andere plekken in de wereld, een groeiende groep super-vermogenden ontstaan en tegelijk een exponentiële toename van economische ongelijkheid. Deregulering leidt tot kartelvorming: het monopolie dat de staat had op het scheppen van geld, komt te liggen bij een kleine groep banken. Deze banken (lees: vermogenden) kunnen dan ook zelf de prijs van geld (de rente) vaststellen, in plaats van dat deze door een vrije markt van vraag en aanbod wordt bepaald.

Chinese vrouwen op het platteland

De rol van maatschappelijke organisaties in China

Xiaogang Yu, directeur van onze partner Green Watershed verwacht dat de deregulering van de bankensector die momenteel voorzichtig opgestart is, maatschappelijke organisaties meer ruimte zal geven om de banken te controleren op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid; het overheidstoezicht zou dan deels worden overgelaten aan maatschappelijke organisaties. Both ENDS hoopt daarbij dat ook internationale maatschappelijke organisaties die banken controleren, toegang zullen krijgen tot China om hun werk te kunnen doen.

De redenering dat maatschappelijke organisaties meer ruimte krijgen om toezicht te houden op banken wanneer deze commercieel worden, zou in Europa niet zo snel opgaan. Commerciële banken kijken in de eerste plaats naar rendement en niet naar het maatschappelijke belang van een investering. Banken doen aan maatschappelijk verantwoord ondernemen om imagoschade te voorkomen en om risico's op kostenposten, zoals het betalen van eventuele compensaties of schadevergoeding bij milieuschade, te beperken.

De ervaring van maatschappelijke organisaties met internationale commerciële banken leert, dat private banken geen informatie delen en zich verschuilen achter het argument van 'business confidentiality'. Commerciële banken hoeven zich alleen te verantwoorden aan de aandeelhouders, terwijl publieke banken meer openheid van zaken moeten geven omdat zij publiek geld beheren. In China is het, zoals gezegd, juist niet mogelijk om de publieke banken te controleren. Dat maakt het werk voor Both ENDS en onze partnerorganisaties erg moeilijk, want de Exim bank en de China Development Bank zijn juist de banken die het meest in ontwikkelingslanden investeren. Het handelen van die banken is dus zeer relevant voor onze partners in die landen.

In veel landen buiten China kunnen maatschappelijke organisaties publieke multilaterale banken als de Wereldbank erop wijzen dat ze hun eigen regels moeten naleven. Daarnaast kunnen zij ook hun overheden benaderen, die een aandeel hebben in deze multilaterale banken en die in het bestuur van die banken meebeslissen over de besteding van het geld. De parlementen van landen hebben hierop een controlerende functie. In China is de werkelijkheid heel anders. Voor maatschappelijke organisaties is het dan ook belangrijk om te onderzoeken hoe ze in deze Chinese politieke context toch invloed uit kunnen oefenen.

Brug in het centrum van Guangzhou

BOX 2: GOVERNING EN GOVERNANCE

Publieke controle op, of medezeggenschap in het beleid van banken wordt 'governing' genoemd. Bij *governing* ligt het gezag over de besteding van publiek geld dus bij de politiek en hebben burgers (normaal gesproken) indirect medezeggenschap en een zekere controle over de besteding van dat geld. *Governance* is een technisch uitvoeringsinstrument van de banken zelf, in de vorm van resultaatindicatoren, waarmee banken hun resultaten meten. Maatschappelijk verantwoord ondernemen, waarvan kosten en baten gemeten kunnen worden, valt onder 'governance'.

Banken, of ze nu westers of Chinees zijn, neigen naar *governance* in plaats van *governing*, omdat dit beter past bij de heersende bankcultuur van zoveel mogelijk efficiency, onder andere door veel geld uit te geven in een zo kort mogelijke tijd. Dat is goed voor het rendement en dus voor de aandeelhouders. Bij *governance* gaat het vooral over zakenmodellen,

indicatoren, doelstellingen, procedures en auditing. Maatschappelijke keuzes die in een democratisch bestel bediscussieerd worden tussen verschillende burgers en belangengroepen, worden gereduceerd tot een technische managementvraag: Voldoet de *governance* van de bank wel aan de minimale sociale en milieunormen?

Ook de Wereldbank, die momenteel haar sociale- en milieuregels (safeguards) herziet, geeft er de voorkeur aan om haar sociale- en milieubeleid tot een technisch 'governance issue' te reduceren. De techniek van *governance* kan zonder veel moeite in het Chinese politieke en financiële systeem worden ingepast, omdat publieke zeggenschap over de besteding van geld hierbij ontbreekt. Het *governance* model past dus bij de wens van de Chinese politieke leiders om controle te hebben en te houden over geld en investeringen, zonder veel medezeggenschap van de burger.

Het voormalige bankgebouw van City Bank op Shamian Island in Guangzhou

De toekomst

Maatschappelijke organisaties als Green Watershed controleren banken op het naleven van de Green Credit Policy. De Chinese overheid gebruikt het sturingsmechanisme van geldschepping door banken om de economie te sturen in een groene en sociale richting. Tegelijk stuurt de Chinese overheid aan op een deregulering van de bankensector. Het staatsmonopolie van geldschepping komt dan bij een kartel van banken terecht. Omdat deze Chinese banken internationaal opereren, nemen ze het beleidsinstrumentarium van safeguards en/of maatschappelijk verantwoord ondernemen over van internationale banken.

Maatschappelijke organisaties hopen dat de deregulering van de Chinese bankensector zorgt voor meer speelruimte om deze banken op groen en sociaal beleid te volgen, zoals ze ook het safeguards-beleid van de Wereldbank en andere banken in de gaten houden. Tot nu toe was daarvoor in China weinig ruimte. Both ENDS wil graag dat ook de 'governing' van banken onder de aandacht blijft van NGOs, naast 'governance'. Om banken echt 'groen' te maken is supervisie en controle van de overheid nodig. Het Green Credit-beleid is weliswaar verplichtend, maar er wordt door de 'Banking Regulatory Commission' veel te weinig gecontroleerd.

Om aandacht voor 'governing' te houden, zal Both ENDS de komende jaren over Chinese banken en hun investeringen blijven publiceren en informatie uitwisselen. Samen met Chinese en internationale organisaties blijven we proberen in gesprek te komen met de Chinese overheid en met de beleidmakers van de banken.

Ook onderzoekt Both ENDS de klachtenprocedures bij Chinese banken, om te zien of partnerorganisaties uit ontwikkelingslanden die kunnen gebruiken als de investeringen van Chinese banken de leefomgeving van mensen in die landen schaden. Wij kijken ook naar de rol die een publieke ombudsman zou kunnen vervullen en willen daarom de Chinese overheid over de ombudsmanfunctie adviseren.

Tot slot zullen wij onze Chinese partnerorganisaties blijven betrekken in ons internationale werk richting Wereldbank en andere multilaterale instellingen. Onze Chinese partners willen aan de Wereldbank duidelijk maken dat Chinese investeringen in de wereld geen leidraad voor de Bank kunnen zijn voor het bepalen van de eigen sociale en milieuregels van de Wereldbank.

COLOFON

tekst: Pieter Jansen
teksredactie: Masja Helmer
ontwerp en illustraties: Margo Vlamings
(www.margovlamings.nl)
foto's: Pieter Jansen

© 2014 Both ENDS
Stichting Both ENDS
Nieuwe Keizersgracht 45
1018 VC Amsterdam
Nederland

Dit document is tot stand gekomen met financiële steun van de Nationale Postcode Loterij. De inhoud van dit document reflecteert de standpunten van Both ENDS en niet die van de Nationale Postcode Loterij.

